

The Peloponnesian War
431–404 BC
Philip de Souza
Copyright © 2002 Osprey Publishing
Toate drepturile rezervate
Ediție publicată de Grup Media Litera
prin înțelegere cu Osprey Publishing,
un imprint al Bloomsbury Publishing Plc.

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Războiul Peloponesiac
431–404 î.Hr.
Philip de Souza
Copyright © 2018 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză
Teodora Nicolau

Editor: Vidrașcu și fiili
Serie coordonată de Ilieș Câmpeanu
Redactor: Ilieș Câmpeanu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Bogdan Mitea
Concepție grafică, tehnoredactare
și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DE SOUZA, PHILIP

Războiul Peloponesiac: 431–404 î.Hr. /
Philip de Souza. – București: Litera, 2018

ISBN 978-606-33-3048-3

PHILIP DE SOUZA

RĂZBOIUL PELOPONESIAC 431–404 î.Hr.

Dr. Philip de Souza, membru al Royal History Society, a studiat istorie și filologie clasică la Royal Holloway College, Londra. A scris *Piracy in the Graeco-Roman World* (Cambridge, 1999), pe lângă numeroase articole și eseuri despre istoria greco-romană. Este coautor al volumului *Cambridge History of Greek and Roman Warfare* și lucrează la o carte despre războiele navale în Antichitate. Este lector în filologie clasică la College University din Dublin.

Prof. Robert O'Neill este editor-șef al seriei „Istorie esențială“. Cunoștințele și competențele sale vaste modeleză conținutul seriei și oferă cercetări și teorii aduse la zi. Născut în 1936 cu cetățenie australiană, a făcut serviciu militar în armata australiană (1955–1968) și a deținut funcții prestigioase în cucerile de istorie, inclusiv profesor de istoria războiului la All Souls College, Universitatea Oxford, 1987–2001, și președinte al consiliului Imperial War Museum și al consiliului Institutului Internațional pentru Studii Strategice din Londra. A scris numeroase cărți, inclusiv lucrări despre armata germană și Partidul Nazist, dar și despre războaielor din Coreea și Vietnam. Locuind în prezent în Australia, după ce s-a pensionat de la Oxford, este director al Institutului Lowy pentru Politici Internaționale și director de planificare al Centrului de Studii Americane de la Universitatea din Sydney.

Nota autorului

Această carte a fost scrisă în circumstanțe extrem de grele. Îi sunt recunoscător Rebeccai Cullen pentru înțelegere și răbdare. Îi sunt profund îndatorat soției mele Debra pentru dragostea și sprijinul ei.

Nota redacției

Numele proprii, fie antroponime, fie toponime, au fost transliterate după formele lor din greaca veche, cu excepția celor care s-au întărit altfel în limba română.

CUPRINS

Introducere	7
Cronologie	10
FUNDALUL RĂZBOIULUI	
Ascensiunea Atenei	13
Imperiul atenian	14
„Primul“ Război Peloponesiac	16
PĂRȚI ÎN CONFLICT	
Atena și Sparta	25
Atena	25
Sparta	26
Ierarhii militare	29
Forța ateniană	30
Forța spartană	34
Blestemul iloților	36
IZBUCNIREA CONFLICTULUI	
Teama și suspiciunea	
duc la război	39
Cazul împotriva Atenei	39
Spartanii și aliații lor	
votează pentru război	43
Tebanii atacă primii	45
LUPTA	
Primii douăzeci de ani	47
Războiul lui Archidamos	47
Revolta din Mytilene	
și sfârșitul orașului Plateea	50
Luptă navală	52
Superioritate navală ateniană	52
Înfrângere spartană la Pylos	54
Lucrul cel mai uluitor	60
Ascendentul Atenei	63
Înfrângere ateniană la Delion	66
Brasidas ripostează	68
Armistițiul fragil din 423	71
Moartea lui Cleon și Brasidas	73
Pacea lui Nicias	74
Bătălia de la Mantinea	79
Atena și Sicilia	86
Asediul Siracusei	90
Înfrângere ateniană în Sicilia	92
Decelea	96
PORTRET AL UNUI SOLDAT	
Corabia unui căpitan	
în război	98
Încercările unui Tânăr trierarh..	98
Preferatul generalului	102
Cumpărând bunăvoieță	
poporului	108
LUMEA DIN JURUL RĂZBOIULUI	
Politică și cultură	113
Democrație și oligarhie	113
Persia	115
Artă și cultură în Atena	117
Euripide	119
PORTRET AL UNUI CIVIL	
Hipparete, o femeie ateniană	121
Copilăria în Atena	121
Război și ciumă	122
Soția generalului	125
CUM S-A SFÂRȘIT RĂZBOIUL	
Căderea Atenei	130
Revoluție oligarhică în Atena	131
Conflictul final	132
CONCLUZII ȘI CONSECINȚE	
Triumful Spartei?	138
Bibliografie	141
Indice	142

Acropola din Atena, vedere de ansamblu

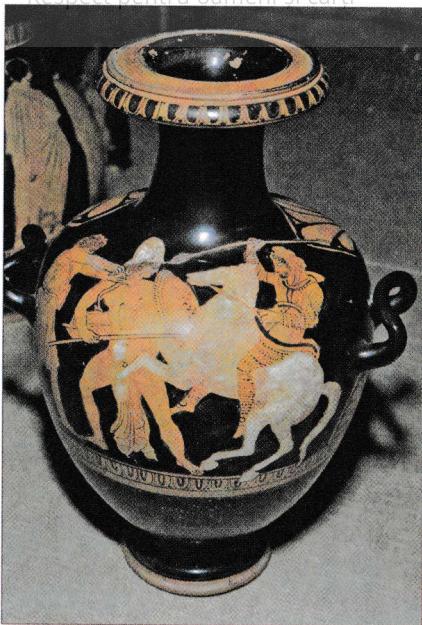
NOTA AUTORULUI PRIVITOARE LA DATE:

Toate datele sunt î.Hr. Anul atenian oficial, folosit de Tucidide și de Xenofon ca principal sistem de datare, începea și se încheia la mijlocul verii. Prin urmare, unele dintre datele din carteau formață au forma 416/415, care indică anul atenian care a început în vara lui 416 și s-a încheiat în vara lui 415.

FUNDALUL RĂZBOIULUI ASCENSIUNEA ATENEI

Originea Războiului Peloponesiac rezidă în ascensiunea la putere a celor doi protagonisti, orașele-stat Atena și Sparta, și în înstrăinarea lor politică de la jumătatea secolului V î.Hr. Atena și Sparta au fost cele două state conducătoare în alianța orașelor-stat grecești formată pentru a combate invazia regelui persan în 480 î.Hr. Ambele puteau susține că participaseră la salvarea Greciei de cuceritorii persi, dat fiind că atenienii avuseseră rolul principal în victoria navală asupra persilor de la Salamina, în 480, dar în anul următor spartanii au condus armata grecilor care a înfrânt forțele terestre ale regelui Xerxes și a pus capăt cuceririi persane.

După ce persii fuseseră alungați din Grecia continentală, alianța a început să se rupă. Regentul spartan Pausanias a condus o expediție victorioasă pentru a elibera din mâinile persilor orașele grecești din estul Mării Egee, dar s-a purtat extrem de arrogант, iar felul în care i-a tratat pe grecii orientali i-a înguruit pe mulți dintre ei. Spartanii l-au rechemat pe Pausanias și s-au retras din războiul împotriva persilor, lăsând alianța lipsită de căpetenii. Atenienii au fost chemați de câteva dintre principalele state grecești, mai ales orașele și insulele din Ionia, să le conducă într-o continuare a războiului împotriva persilor. În 477 au creat o nouă alianță care să devasteze teritoriul regelui persan, ca o compensație pentru subjugarea ionenilor și invadarea Greciei. Fiecare dintre aliați a fost de acord să contribuie cu oameni, corăbii sau bani la un fond comun de resurse, administrat și comandat de atenieni. Această alianță este numită Liga de la Delos în istoria modernă, deoarece tezaurul ei oficial a fost stabilit în sanctuarul lui Apollo de pe micuța insulă Delos, în mijlocul arhipelagului Cicaladelor.

Acest vas pictat pentru apă a fost realizat în Atena după Războiul Peloponesiac. Reprezintă un hoplit (soldat din infanteria grea) și un arcaș care se luptă cu un cavalerist îmbrăcat ca un persan. Hoplitul are un scut mare și rotund pe brațul stâng și folosește o suliță cu o lungime între 2,5 și 3 metri. În afară de coiful esențial, nu mai are nici o armură.

Ancient Art and Architecture

Spartanii aveau deja propria alianță, cunoscută ca Liga Peloponesiacă. În cea mai mare parte era alcătuită din micile orașe-stat din Pelopones, dar unele mai mari, precum Corintul, au apartinut, ca și majoritatea orașelor din Beoția, regiunii din nordul Atenei. Acestea aveau o autonomie cu mult mai

mare decât orașele Ligii de la Delos și puteau vota, pe picior de egalitate cu spartanii, în adunările Ligii Peloponesiace. În esență era o alianță defensivă, activată doar când exista o amenințare clară la securitatea unuia sau mai multora dintre membrii săi.

IMPERIUL ATENIAN

Liga de la Delos a dus un război triumfator împotriva perșilor, care a culminat cu marea victorie, sub comanda generalului atenian Cimon, de pe râul Eurymedon, în 466 î.Hr. O flotă persană de 200 de corăbii a fost distrusă și, odată cu ea, principala amenințare la adresa securității grecilor în Marea Egee. În 459, Liga de la Delos a trimis 200 de corăbii în delta Nilului ca să sprijine o revoltă egipiceană împotriva perșilor, dar, patru ani mai târziu, revolta a fost înăbușită și forțele întregii Ligii de la Delos au pierit. Cimon fusese

FUNDALUL RĂZBOIULUI

exilat în 461, dar s-a întors în 451 pentru a purta noi campanii, inclusiv o invazie a insulei Cipru, aflată sub stăpânire persană, unde a murit în 449. Mai târziu în acel an, atenienii au negociat un tratat oficial de pace cu Persia, cunoscută drept Pacea lui Callias.

Liga de la Delos se dovedise o alianță cu un succes remarcabil în ce privește victorile asupra perșilor și securitatea și prosperitatea dobândite pentru membrii săi, dar ce începuse ca o ligă a statelor grecești sub conducere ateniană a primit treptat caracterul unui imperiu atenian. Deja în 470 statul-insulă Naxos din Marea Egee a încercat să nu se achite de obligații, dar a fost readus la ordine. Contribuția sa la ligă a fost schimbată de la un anumit număr de corăbii pentru fiecare campanie la un tribut în bani, procedeu ce fusese aplicat tot mai multor state. În 465 insula Thasos a încercat să se revolte; cetățenii săi au suportat un asediul de doi ani, dar în cele din urmă au capitulat. Au fost reduși la condiția de tributari și obligați să plătească o despăgubire, colectată de atenieni. În 454 î.Hr. tezaurul ligii a fost transferat la

O statuie de bronz a Atenei, zeița ocrotitoare a atenienilor, cca 450. Statuia o înfățișează pe zeiță cu coif de hoplit. În mâna dreaptă Atena ținea o suliță, iar pe brațul drept se observă urmele unei curele de scut hoplit rotund. Pe frontispiciu se poate citi inscripția: „Melissos a închinat aceasta ca jertfă Atenei”.
Ancient Art and Architecture

Atena. Această mutare a permis istoricilor să studieze finanțele ligii în oarecare detaliu, deoarece atenienii ofereau în fiecare an o șesime din tribut zeiței ocrotitoare Atena, înregistrând plățile pe blocuri de piatră. Multe dintre acestea așa-zise liste ale tributului s-au păstrat și arată atât extinderea tot mai mare, cât și bogăția crescândă a imperiului atenian. Revoltele aliaților au fost înăbușite cu o sălbăticie ieșită din comun, iar în unele cazuri atenienii și-au însușit pământul de la aliații răzvrătiți și au colonizat cetățeni atenieni, aceste colonii având în parte rol de garnizoane.

Consemnări scrise ale deciziilor luate de Adunarea ateniană se referă de obicei la aliați ca la „orașe conduse de atenieni”. Atena domina viața economică a supușilor ei aliați, mai cu seamă comerțul pe mare. Unele dintre profiturile imperiului au fost cheltuite pentru forța navală ateniană, pentru plata cetățenilor atenieni care îndeplineau funcții publice și, după cum se zvonea printre ceilalți greci, pentru clădiri publice magnifice care au împodobit Atena începând din 440.

„PRIMUL” RĂZBOI PELOPONESIAC

Principalul punct de cotitură în relațiile dintre atenieni și spartani s-a petrecut în 462 î.Hr. Cu doi ani mai devreme, un cutremur de pământ devastase Sparta, ucigând mii de oameni. Acest lucru a declanșat o revoltă majoră în rândul iloților din Laconia și Messenia, populații aservite aflate sub directa conducere a spartanilor. Unii dintre messenieni au rezistat cu succes încercărilor spartane de a-i subjugă și s-au stabilit pe Muntele Ithome, în Messenia. În 462, ca reacție la o chemare de ajutor a spartanilor adresată aliaților, Cimon i-a convins pe atenieni că ar trebui să conducă o mică armată ca să le sară în ajutor. Cimon și forțele sale nici nu ajunsese să bine în Messenia, că au primit ordin să plece, fiind singurii aliați chemați în ajutor de spartani aflați în această situație. Se pare că motivul a fost o simpatie tot mai mare a atenienilor față de cauza messenienilor.

La întoarcere, Cimon a fost exilat de atenieni, care s-au simțit umiliți și insultați de acțiunile spartanilor. Între 460–446 au existat tensiuni politice constante între cele două tabere, atât atenienii, cât și spartanii formând alianțe cu dușmanii celuilalt. În unele cazuri, tensiunile au degenerat într-o serie de conflicte militare care au exacerbat rivalitatea. Aceste conflicte sunt denumite uneori Primul Război Peloponesiac, deși într-o oarecare măsură le lipsesc continuitatea și coerenta caracteristică unui război individual.

În secolul V î.Hr., grecii credeau că faptul de a merge la război pentru tranșarea unei dispute sau a revendica un anumit lucru era corect și legitim. Aceasta nu înseamnă, desigur, că recurgeau întotdeauna la violență ca să rezolve conflictele, ci că încercarea de a tranșa lucrurile prin forță armată era acceptată ca un comportament normal pentru comunități și state. Dacă se consideră că un stat merită pedepsit, nu era neobișnuit ca locuitorii săi să fie vânduți ca sclavi; în cazuri extreme, era posibil ca toți bărbații să fie executați. Având în vedere suprafața redusă a majoritatii statelor individuale, era firesc să se încheie regulat tratate de apărare reciprocă împotriva terțelor părți, fiecare parte făgăduind să vină în ajutorul celeilalte în eventualitatea unui atac. O regulă comună pentru asemenea alianțe era ca ambele părți să cadă de acord să aibă aceiași prieteni și dușmani.

Prin urmare, unul dintre primele lucruri pe care le-au făcut atenienii ca să își arate furia față de spartani a fost să încheie o alianță cu Argos, cel mai puternic vecin din Peloponес al Spartei și vechiul său dușman. Ei au profitat și de o dispută legată de graniță dintre vecinul lor de la vest, Megara, și învecinatul Corint, care dorea să desprindă Megara din Liga Peloponesiacă. Pentru a proteja Megara și mai mult de atacuri, atenienii au construit fortificații ce legau portul Nisaia de orașul Megara propriu-zis. Întărind Megara, atenienii acționau din interes. Un atac peloponesiac asupra propriului teritoriu ar fi trebuit probabil să treacă prin teritoriul Megarei, cunoscut ca megarid; astfel, o garnizoană ateniană a fost stabilită în Megara. În 459 atenienii au început să își construiască propriile

Respect pentru oameni și cărti

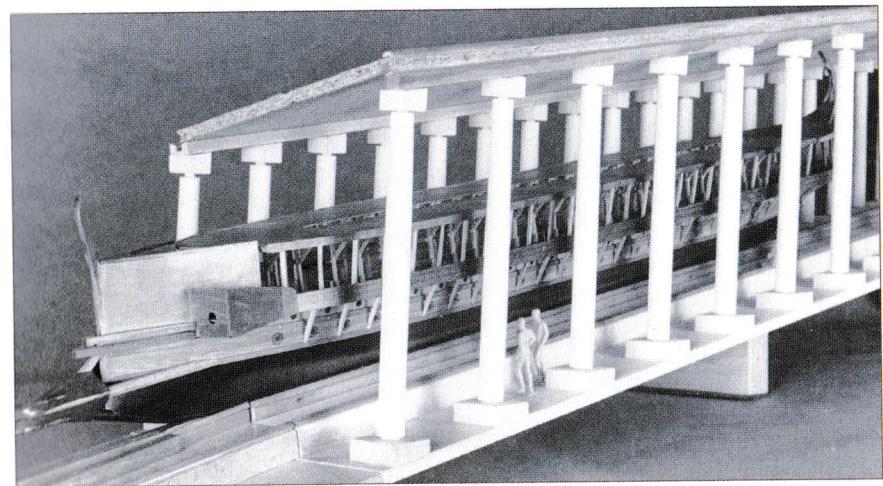
fortificații, cunoscute ca Zidurile Lungi, pentru a lega cetatea Atenei de propriul său port din Pireu.

Altă alianță ateniană, cu tessalienii, le-a îmbunătățit atât poziția militară, cât și pe cea strategică. Tessalia, cu câmpurile sale întinse, era ideală pentru creșterea și antrenarea cailor, prin urmare tessalienii erau printre cei mai buni cavaleriști din lumea greacă, în timp ce ținutul muntos al Atticiei nu era potrivit pentru creșterea cailor și nu oferea mulți cavaleriști. Tessalienii erau, de asemenea, vecinii nordici ai beotienilor, ale căror granițe de la sud cu atenienii au fost prilejul cătorva dispute. În Tessalia și Megara atenienii au găsit câteva oportunități de a-i slăbi pe spartani punând presiune pe aliații acestora.

În 457 a avut loc prima ciocnire majoră dintre cele două tabere. Peloponesienii au ocolit Megara purtându-și armata pe mare, de-a lungul golfului Corint. Ei au întâlnit o armată ateniană la Tanagra, în Beotia. Rândurile atenienilor erau sporite cu peste 14 000 de oameni de la aliați, inclusiv 1 000 de argieni, un contingent numeros din statele ioniene ale Ligii de la Delos și o forță a cavaleriei tessaliene. Spartanii și aliații lor numărau mai puțin de 12 000, dar după două zile de lupte grele, în timpul cărora tessalienii au schimbat tabăra, spartanii au câștigat o victorie prestigioasă. Și totuși, după ce aceștia se întorseră în Pelopones, atenienii i-au învins pe beotieni într-o bătălie separată, în apropiere de Oinophyta, obținând prin urmare control asupra unei mari părți din Grecia centrală.

În 456, generalul atenian Tolmides a trecut la comanda unei flote de 50 de corăbii și, făcând oprire la Gytheion pe coasta Laconei, a incendiat infrastructura docurilor spartane. Atenienii au devastat și o parte din teritoriul înconjurător, apoi s-au îndreptat către nord, spre golful Corint, cucerind orașul Chalkis, aflat în posesia corintienilor, pe țărmul nordic al intrării înguste spre golf. Această expediție a arătat avantajul strategic al flotei masive a Atenei. Un rezultat mai semnificativ, cu toate acestea, a fost capturarea micului oraș Naupaktos, situat tot pe țărmul nordic al golfului Corint. Aici atenienii au stabilit un mare grup de messenieni cărora spartanii le îngăduiseră să plece, ca singură modalitate de a pune

FUNDALUL RĂZBOIULUI

Această machetă reprezintă o triremă ateniană într-unul dintre docurile special construite în jurul Pireului. Pe lângă corăbii și echipaj, un oraș grecesc trebuia să investească în facilități substanțiale pentru menținerea unei forțe navale eficiente. Pentru multe dintre orașele din Liga de la Delos costurile erau prea mari, prin urmare acestea contribuiau cu bani în loc de corăbii la eforturile de război ale ligii.

J.F. Coates

capăt revoltei messeniene. Aceștia aveau să joace un rol important în viitoarele confruntări dintre Atena și Sparta. Atenienii au făcut mai multe incursiuni în nord pentru a-i pedepsi pe tessalieni pentru trădarea lor de la Tanagra, iar în 454 au navigat în golful Corint ca să descurajeze încă o dată activitatea navală a corintienilor și să le tracaseze aliații și prietenii din vestul Greciei. Dar distrugerea expediției ateniene în Egipt, dificultățile tot mai mari în ce privește controlul imperiului atenian și ezitarea spartanilor de a se aventura afară din Pelopones au redus beligeranța ambelor tabere.

În 451 s-au convenit un armistițiu de cinci ani, precum și Pacea de Treizeci de ani între Sparta și Argos.

În 446, beotienii au început să se răzvrătească împotriva domniei ateniene și o expediție punitivă condusă de Tolmides a fost înfrântă la Koroneia, unde numeroși atenieni au fost luați prizonieri.

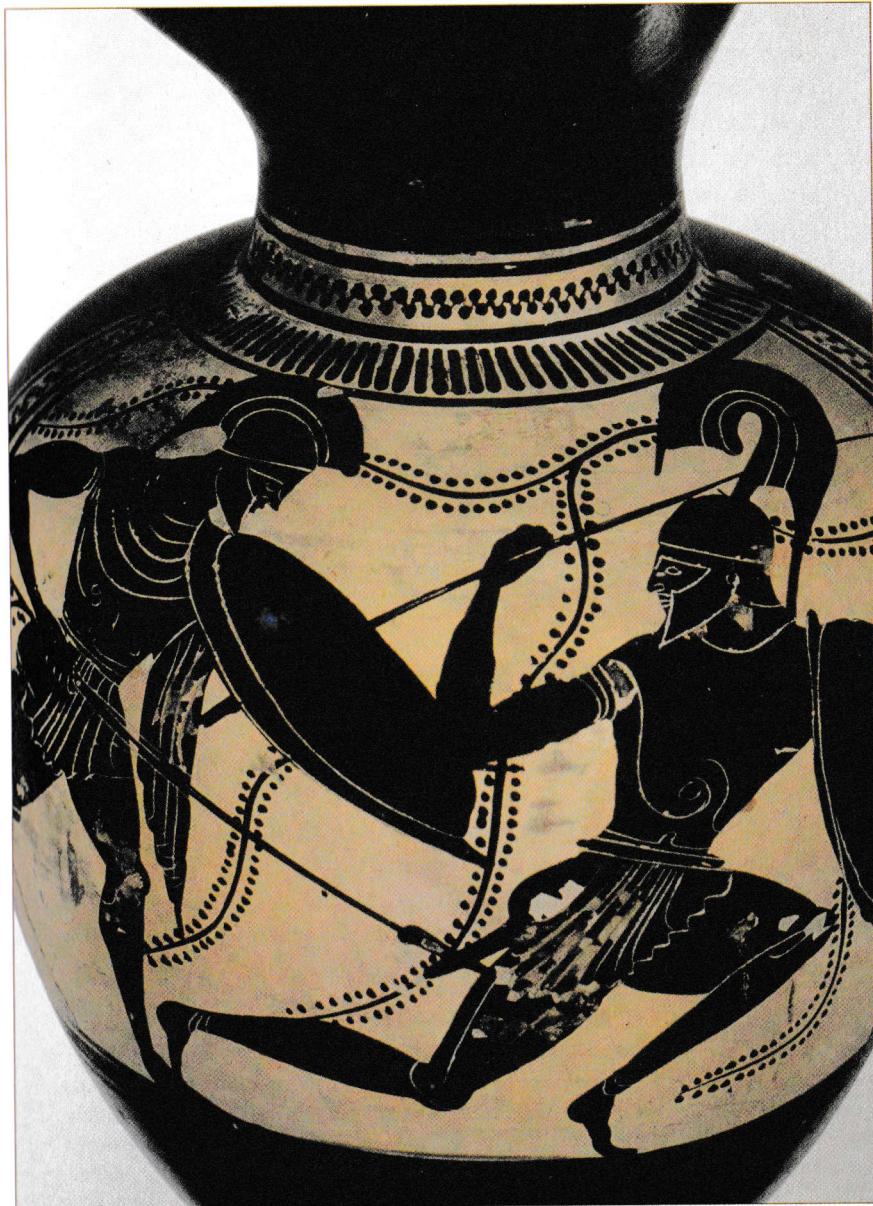

SUS Asemenea scene de rămas-bun apar destul de frecvent pe vase pictate ateniene din secolul V î.Hr. Atena și aliații ei au fost în război cu Persia sau cu conaționalii greci aproape neîntrerupt, începând cu invazia persană din 480 până la încheierea Păcii de Treizeci de Ani, în 446.

Ancient Art and Architecture

DREAPTA Un vas atenian cu figuri negre, din secolul VI î.Hr., înfățișează doi războinici luptându-se. Deși armatele grecești erau alcătuite de regulă din câteva mii de oameni, artiștii preferau să zugrăvească scene ale unor confruntări individuale (monomahii), în tradiția eroilor greci din epopeea homerică *Iliada*.

Ashmolean Museum

Pentru a-și asigura întoarcerea în siguranță, atenienii au abandonat tot teritoriul Beoției, cu excepția orașului sudic Plateea. Beotienii au creat o structură politică federală, cu cel mai mare oraș, Teba, asumându-și rol de conducere. Această mișcare a inspirat și insula Eubeea (azi Evia) să se revolte împotriva Atenei. În timp ce atenienii încercau să înăbușe revolta evienilor, megarienii, încurajați de Corint și Sikyon, s-au revoltat la rândul lor, ucigând trupele de garnizoană, iar Tânărul rege spartan Pleistoanax a condus armata Ligii Peloponesiace în Megara, pentru a consolida revolta de aici. Generalul atenian Pericle și-a retras repede trupele din Eubeea, pentru a-l înfrunta pe Pleistoanax, care ajunsese în Eleusis. Regele spartan s-a retras fără să încerce să se lupte, lăsându-i mâna liberă lui Pericle să se întoarcă în Eubeea și să înăbușe revolta. Au apărut acuzații conform căror l-ar fi mituit pe regele spartan, iar înaltul consilier al lui Pleistoanax, Kleandridas, a fost condamnat la moarte pentru trădare și trimis în exil ca să evite execuția. În cele din urmă s-a stabilit la Thurii, o colonie ateniană din sudul Peninsulei Italice, unde a devenit un comandanț militar important, cu rol decisiv în stabilirea unei alianțe cu Peloponesul în 435. Pleistoanax însuși a fost judecat și achitat, deși avea să fie exilat, la rândul său.

În 446 atenienii au fost de acord să încheie un tratat de pace cu spartani pe o perioadă de 30 de ani, tratat ce prevedea ca fiecare parte să își păstreze teritoriul și alianțele. Atena a renunțat la orice pretenție asupra Beoției și a fost de acord să pună capăt tentativelor de expansiune a imperiului pe seama statelor peloponesiace, păstrând însă controlul în Naupaktos. O clauză importantă a tratatului prevedea un arbitraj independent al oricărora dispute ce s-ar fi ivit în urma nerespectării termenilor săi. și totuși, antipatia și suspiciunile

DREAPTA În imagine apare gravată pe unul dintre blocurile uriașe de piatră o consemnare a faptului că atenienii dedicau 1/60 din tributul anual zeiței Atena. Studiind detaliile acestor liste de tribut, istoricii au descoperit modul în care unele orașe care s-au revoltat împotriva Ligii de la Delos au fost pedepsite prin pierderea teritoriului și colonizare ateniană, ceea ce a dus la reducerea plășilor către Atena.

Archive of Squeezes, Oxford
